

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΕΣ

Ο Γιώργος Χ. Παπασωτηρίου
επιλέγει το βιβλίο της εβδομάδας

«Κάθε πρωί ο ποιητής κάθεται στο γραφείο του με σκοπό να δουλέψει. Έχει προετοιμαστεί επιμελώς: έχει φορέσει πουκάμισο, γραβάτα και ένα σκούρο ζουστουμί, ειδικά ραμμένο για εκείνον. Έχει πάρει το πρωινό του στην τραπεζαρία... Τώρα κοιτά τις δύο πένες που βρίσκονται μπροστά του... έχει υιοθετήσει το εξής ρητό: "Οφείλουμε να δουλεύουμε, τίποτ' άλλο, και να 'χουμε υπομονή"... Μόνο δουλειά και τίποτ' άλλο... Μπροστά του στέκει το γραφείο, επιμελώς τοποθετημένο στο κέντρο του δωματίου, με το μεταξωτό μαντίλι που του έχει δανείσει κάποιος εύπορος φίλος να το αγκαλιάζει με αγάπη... Τα πάντα είναι έτοιμα, έχει ενδύσει το ρόλο του, και τώρα το μόνο που μένει είναι να ακουμπήσει την πένα πάνω στο χαρτί και μετά "δουλειά και τίποτ' άλλο"... Κάθε επιστολή που λαμβάνει, την καταχωρίζει εκεί (σ.σ.: στο σημειωματάριο) μαζί με το όνομα του αποστολέα και την ημερομηνία, ενώ τα ονόματα εκείνων, στους οποίους έχει ήδη απαντήσει, τα διαγράφει... Γράφοντας τα παραπάνω γράμματα δεν είχε προαγάγει μόνο τη σκέψη, αλλά και τη γλώσσα του... Έτσι οι επιστολές έγιναν για τον Ρίλκε η σιγή, πάνω στην οποία πρόβαρε το έργο του...». Αυτά γράφει στην εισαγωγή του βιβλίου «Η σοφία του Ρίλκε» (εκδόσεις Πατάκη) ο Ούλριχ Μπέερ.

Φανταστείτε, παρακαλώ, έναν ποιητή, όπως τον περιγράφει ο Μπέερ. Για να είμαι ειλικρινής προσπάθησα να βρω πίσω από τις λέξεις κάτι που να υποδηλώνει ότι όλα τα παραπάνω είναι ψέματα, αλλά φευ! Αν ο περιγραφόμενος μέσω της αλληλογραφίας του ποιητής, ο Ρίλκε, είναι και ρομαντικός, όπως διατείνονται όλοι, μαζί και ο Μπέερ, τότε τι ήταν ο Μπάουρον; Πού είναι η ασύγαστη ματαιοδοξία του αγαλνώτου Εγώ ενός Ουίτμαν, ενός Ρεμπώ και ο μεγάλος στόχος της ζωής να αισθανόμαστε ότι υπάρχουμε ακόμα και μέσω της οδύνης; Πού είναι το ρίσκο, που σπρώχνει προς όλες τις κατευθύνσεις, ακόμα και στην καταστροφή; Ο Ρίλκε, όπως τον περιγράφει ο Μπέερ, ας μου επιτραπεί το έγκλημα, μου θυμίζει τον Κ. Σημίτη! Με τη διαφορά ότι ο Ρίλκε ήταν γυναίκα και η αλληλογραφία του δεν ήταν παρά ένας τρόπος γητείας και ενίοτε αποπλάνησης.

Το μόνο που μπορεί να συνδέει τον Ρίλκε με τους ρομαντικούς είναι το ταξίδι, αλλά κι αυτό είναι προστατευμένο, χωρίς τη μεγάλη διακινδύνευση. Ο ποιητής ρίχνεται σε παθιασμένες σχέσεις αλλά μόλις ανάβει το κόκκινο λαμπάκι κινδύνου φεύγει, γιατί φοβάται να υποφέρει. Ουσιαστικά ο Ρίλκε εκλαμβάνει ως περιπέτεια τις τούμπες

Ποίηση χωρίς πόνο είναι κατοικίδια ποίηση

στον αμνιακό σάκο. Γι' αυτό αν σας αρέσει η ποίηση, αν την γνωρίζετε μέσω του Ρίτσου, του Ελύτη, του Σεφέρη, του Βρεττάκου, του Λειβαδίτη, του Μαγιακόφσκι, του Ρεμπώ, του Ουίτμαν κ.ά., τότε μη διαβάζετε αυτό το βιβλίο. Εκτός κι αν θέλετε σαν τον Πλάτωνα να σχαθείτε την ποίηση. Ως γνωστόν ο Πλάτωνας θεωρούσε επικίνδυνη την ποίηση για την κατεστημένη τάξη και ζητούσε την εξορία των ποιητών. Ε, λοιπόν, εδώ έχουμε μία ποίηση, ή, αν θέλετε, την εξήγησή της μέσω των γραμμάτων, που δεν απειλεί ούτε μυρμηγκι, που είναι σχεδόν μια «κατοικίδια» ποίηση. Συνεπώς, απέναντι στη «σοφία του Ρίλκε», αντιπροτείνω τον Καμύ και την απάντησή του στο «Ζήστε σαν...» (ζήστε σαν ποιητές, σαν καλλιτέχνες, σαν αθλητές, σαν ερωτευμένοι Σίσυφοι). Όχι ότι ο Ρίλκε είναι για πέταμα, τίποτα δεν είναι. Αλλά δεν μπορεί να προτείνεται σαν υπόδειγμα, σαν ένας οδηγός ζωής. Θα συμφωνήσουμε με τον ποιητή ότι «το κλειδί για τα μυστικά της ύπαρξής μας μπορεί και να βρίσκεται μπροστά στα μάτια μας», ή ότι η μοναξιά είναι μια ευκαιρία να ξανασκεφτούμε τις αποφάσεις μας (κοινότοπο), αλλά πώς να δεχτεί κανείς ότι «η αγάπη είναι εργασία»; Κι όμως ο

Ο Ρίλκε χαρακτηρίστηκε ως «ο μεγάλος ποιητής της αγάπης» (περί το 1968 ο ποιητής χαρακτηρίστηκε στη Γερμανία ως «επιχρυσωμένη εικόνα της μπουρζουαζίας»). Δεν είναι τυχαία η προτίμηση του ποιητή σε πολύ μεγαλύτερες γυναίκες όπως η Λου Αντρέας-Σαλομέ, την οποία είχε ερωτευθεί μέχρι τρέλας και ο Νίτσε - της πρότεινε και γάμο. Πάντως ο Ρίλκε είχε και κάποια καλά στοιχεία καθώς απεχθανόταν την οργανωμένη θρησκεία, το θεσμικό κέλυφος δηλαδή της θρησκείας, αυτό που σήμερα διάφοροι ζητάνε να διαλυθεί για να σωθεί το περιεχόμενο, ο Χριστιανισμός (Σλαβόι Ζίζεκ).

Ρίλκε χαρακτηρίστηκε ως «ο μεγάλος ποιητής της αγάπης» (Περί το 1968 ο ποιητής χαρακτηρίστηκε στη Γερμανία ως «επιχρυσωμένη εικόνα της μπουρζουαζίας»). Δεν είναι τυχαία η προτίμηση του ποιητή σε πολύ μεγαλύτερες γυναίκες όπως η Λου Αντρέας-Σαλομέ, την οποία είχε ερωτευθεί μέχρι τρέλας και ο Νίτσε - της πρότεινε και γάμο. Πάντως ο Ρίλκε είχε και κάποια καλά στοιχεία καθώς απεχθανόταν την οργανωμένη θρησκεία, το θεσμικό κέλυφος δηλαδή της θρησκείας, αυτό που σήμερα διάφοροι ζητάνε να διαλυθεί για να σωθεί το περιεχόμενο, ο χριστιανισμός (Σλαβόι Ζίζεκ). Όμως ήταν και υπέρ του πολέμου («αρχική έκρηξη ενθουσιασμού» την λέει ο Μπέερ), όπως και ο Βίγκενστάιν, αλλά ο Ρίλκε στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο λούφαξε σ' ένα γραφείο, ενώ ο Βίγκενστάιν πήγε στην πρώτη γραμμή της μάχης (μάχιστα στα χαρακώματα έγραψε και το tractatus). Ο Ρίλκε κάνει το ίδιο και με το ρομαντισμό, αφού σε κάποια επιστολή του διαχωρίζει την ποίησή του από τη ρομαντική παράδοση, όπως την όρισαν ο Σίλερ και ο Κιτς (Η ομορφιά «ενοικειά άγρυπνη μέσα σε κάθε πράγμα»). Ο Ρίλκε φοβόταν τον πόνο, ή, όπως σημειώνει ο Ούλριχ Μπέερ, «ένιωθε σαν μαθητής που αποτυγχάνει στις εξετάσεις και μένει συνέχεια στα μαθήματα εκείνα της ζωής όπου διδάσκεται ο πόνος». Ο ποιητής αρνιόταν «τον πάτο της ζωής», γι' αυτό όριζε τον Μπωντλαίρ και τον Ρεμπώ ως τα αντιθέτα του (αυτός ήταν δηλαδή του αφερού). Το 1919 ωστόσο ο Ρίλκε θα εγκαταλείψει τη Γερμανία θεωρώντας την υπεύθυνη για τον πόλεμο.

Όσο για την «κοσμοϊστορία του Ρίλκε στις επιστολές του», εφεύρε, λέει ο Μπέερ, «την κυρίαρχη μεταφορά της πώσης». Για να το αντιληφθεί κανείς είναι σαν τα ρούχα-γετάλια ενός φτωχού που πέφτουν σαν τα φύλλα του φθινοπώρου (η μεταφορά ανήκει στον Λαζόπουλο). Πάντως, ο Ρίλκε είναι κατά των επαναστάσεων γενικώς και όχι υπέρ της «έσω επανάστασης» όπως διατείνεται ο Μπέερ. Διαβάζουμε προς τούτο στη σελίδα 360: «Ο άνθρωπος του πνεύματος θα έπρεπε εκ φύσεως να είναι πολέμιος και ασηνήτης των επαναστάσεων. Διότι ειδικά αυτός γνωρίζει πόσο αργά συντελείται κάθε σημαντική αλλαγή, πόσο δυσδιάκριτη, αόρατη σχεδόν είναι λόγω αυτού ακριβώς του αργού ρυθμού της. Γνωρίζει επίσης ότι η φύση η πνευματική, δρώντας εποικοδομητικά, δεν επιτρέπει σχεδόν ποθενά τη βία να κάνει την εμφάνισή της». Κι όμως η βία είναι παντού. Τι κάνει ο άνθρωπος του πνεύματος για την εξαλείψει; Σ' αυτό δεν απαντάει ο Ρίλκε. Γι' αυτό οι Γερμανοί διανοούμενοι πριν από 40 χρόνια έλεγαν ότι η ποίησή του είναι για «κοριτσόπουλα»!